Dames en Heren, het is op een van onze vriendelijk-chaotische congressen geweest - we hebben ze in alle soorten - Haarlem 1970, dat de gedachte werd geopperd om ons als D'66 ieder jaar een moment 'kritisch te bezinnen op de vraag of de d'66 nog wel voldoende bestaansreden had of dat het misschien realistischer was ermee op te houden, we vonden dat allemaal een mooi en nobel voorstel, dat we, ik als het me goed herinner, met applaus hebben onderstreept, hoewel misschien menigeen grinnekend zal hebben gedacht aan de instelling van vele proefschriftschrijvers en dus aan de ingenieuze redeneringen die we jaarlijks zouden gaan opzetten om een a priori aan onszelf te bewijzen. Een gevaar dat ons allen bedreigt, zeker in de politiek, en dat helaas niet bezworen wordt door de onderkenning alleen.
En toch, hoe sceptisch je ook mag staan tegenover de mogelijkheid om tot een objektief oordeel te komen over je bestaansnut of je overbodigheid, toch had dat voorstel recht-streeks te maken met een heel elementaire gedachte die ons zes jaar geleden voor ogen stond bij ons ontstaan, en waarvan het rampzalig zou zijn als we die Kwijt zouden raken. De gedachte namelijk dat we aan de folkloristische hoeveelheid partijen er niet een wilden toevoegen als een doel in zichzelf, maar dat het ons ging om een aantal noodzakelijke veranderingen, die wel als pressiegroep wilden afdwingen en waarvoor we de partijvorm als instrument gebruikten. Het heeft te maken met de gedachte dat instituties, organisaties machtsgroeperingen, partijen altijd de instinctieve neiging zuilen hebban om zich ver over de grenzen van hun bestaansnut heen voor te zetten, dat we Juist daaraan voor zo'n belangrijke deal die verstarring en achterhaalde strukturen te danken- hebben, waartegen wij ons wilden keren en dat we dus niet dezelfde fout wilden maken. Hst heeft te maken met de afkeer die we hadden, en naar mijn gevoel nog behoren te hebben.
van de gedachte dat we een van de zelfgenoegzame middelgrote partijen zouden worden, beurtelings hengelend naar een macht loze deelneming aan de macht. Deze redenering van het bewust gebruiken van de partij als middel om is doelstellingen te realiseren betekent, konsekwent doorgedacht, dat je ook de bereidheid hebt om de partij desnoods te verbruiken als daardoor het doel bereikt zou kunnen worden. Het is die bereidheid, die innerlijke relativering van onszelf die ons als politieke pressiegroep mentaal krachtiger en invloedrijker kan doen zijn dan het percentage in de vertegenwoordiging aangeeft.

Denkend aan dat voorstel in Haarlem wil ik een paar opmerkingen in uw midden brengen over wat naar mijn gevoel de funktie van D’66 op dit moment in de politiek is of zou moeten worden, hoe onze oospronkelijke doelstellingen zich verhouden tot de situatie van nu, en langs welke weg we zouden moeten proberen ons doel te realiseren.
Ik zal dat- geheel tegen mijn natuur in - proberen zo beknopt en zakelijk mogeiijk te doen als was het alleen maar omdat ik ook doodziek wordt van het periodiek geleuter over het charisma dat al dan niet omgekeerd evenredig met het lichaam gewicht afneemt.
Zes jaar geleden begonnen we met drie doelstellingen centraal te stellen. Zeer globaal aangegeven zijn dat; staatsrechtslijke vernieuwing en democratisering, partijpolitieke vernieuwing en hot tot stand brengen van een praktisch en zakelijk beleid, dat de problemen van deze samenleving beter het hoofd kan bieden met oplossingen zonder dogmatische vooringenomenheid ten aanzien van de instrumenten. Bij de nastreving van deze doelstellingen zijn er in de korte ge-
schiedenis van de partij 3 fasen te onderscheiden. Vanzelf sprekend gaat het congres vandaag ever die derde fase waar we nu in zitten, Maar om die juist te beoordelen is hst goed om even om te zien naar de twee die de achter da rug hebben.
De eerste fase is de eerste drie jaar tot aan 1970, Het accent ligt sterk op de staatsrechtelijke vernieuwing en democratisering. Partijgenoot Gruyters begint in de Staatscommissie met alleen zichzelf en weet een minderheid om te turnen in een door D'66 voorgestane richting. In de partij werken we via werkgroepen en programcongressen hard aan de meningsvorming over alle mogelijke politieke vraagstukken.
Als da meest funktionele partijpolitieke positie voor de breekijzerfunktie kiezen was bewust voor de onafhankelijke excentrische opstelling ten opzichte van de 5 grote partijen.
De tweede fase begint in 1970 en eindigt bij de laatste verkiezingen. Het accent komt in de partijaktiviteiten sterk te liggen op de derde doelstelling, We gaan een beleidsplan maken waarin we onze programmatische verworvenheden proberen om te smeden tot een o.i. uitvoerbaar regeringsbeleid. Als dat gebeurd is komen we tot de konklusie dat het verstandigst en effektiever is het partijpolitieke breekijzer te verplaatsen van de excentrische positie naar het hart van de politiek. Maar niet zonder meer. Met het beleidsplan in de hand willen we praten met ieders partij over een eventueel regeerakkoord maar alleen als de twee andere doelstellingen veilig gesteld worden en

dus alleen als zo'n partij bereid is zich vooraf sterk te maken voor staatsrechtslijke en partijpolitieke vernieuwing. Daarna pas zouden wij bereid zijn die excentrische positie te verlaten en te gaan onderzoeken of we het over een regeringsbeleid eens konden worden.
Op deze basis is de samenwerking met PvdA en PPR ontstaan en bestaat die nog.

Bij het begin van de derde fase, de dag na de verkiezingen, konden we met betrekking tot onze 3 globale doelstellingen in relatie tot onze partijpolitieke positie het.volgende registreren.
Het was mogelijk gebleken niet andere partijen, waaronder een socialistisch, een konkreet zakelijk regeringsbeleid te formuleren.
De excentrische positie was daardoor verlaten.
Daarvoor in de plaats was gekomen dat voor de twee andere doelstellingen,de staatsrechtelijke en partijpolitieke vernieuwing, een veel groter deel van de politieke macht zich sterk maakte in plaats van D’66 alleen met 4,5% en 3 partij met 30%.
Een zekere materiele verwezenlijking van de grondgedachte achter onze staatsrechtelijke vernieuwing had plaats gehad, doordat de kiezers voor het eerst kennis maakten met het stellen van de machtsvraag met behulp van het regeerakkoord en alternatief kabinet vooraf.
Ik wil nu proberen de argumenten op een rij te zetten voor mijn opvatting dat in de derde fase de drie doelstellingen. D'66 niet alleen recht overeind blijven staan, maar elkaar versterken en samenvallen in een overkoepelend konkreet doel. Daar is in de eerste plaats de overheersende faktor, die de derde doelstelling is gaan worden; eigentijdse oplossingen voor problemen van vandaag zonder dogmatische voorkeuren.
Ik geloof dat er niemand in de zaal is die kan zeggen dat het zes jaar geleden ook maar bij benadering vóórzag wat voor een betekenis deze woorden vandaag zouden krijgen en wat voor zware konsekwenties dit met zich mee zou brengen voor een partij die deze doelstelling zo expliciet in haar vaandel
meevoert.
Dat kon ook niet, want de bewustwording van een allesomvattende nieuwe problematiek, waarvoor de hele wereld staat, en die je kortheidshalve die van de

eindigheid van de aarde Kunt noemen, is pas anderhalf jaar oud.
De konklusie die getrokken moet worden uit een aantal wetenschappelijke bevindingen komt grofweg hier neer; als we ons met zijn allen op aarde blijven gedragen zoals we doen, d.w.z. als we in onze kleine rijke wereld blijven consumeren en produceren zoals we doen, en als in de grote arme wereld de bevolking blijft groeien zoals zij doet, dan zitten we binnen een zeer overzienbaar tijdsbestek met minstens 6 a 7 miljard mensen op een vervuilde c.q. vergiftigde planeet, met een schreeuwend tekort aan voedsel, energie en grondstoffen.
Als we de situatie eerlijk onder ogen durven zien en niet wegredeneren, wat onze eerste aanvechting is, dan zullen er revolutionaire veranderingen moeten komen. De vraag is hoe? We beseffen allen dat het een mondiaal probleem is dat eigenlijk alleen mondiaal kan worden opgelost, maar we kunnen niet wachten tot er een wereldregering is. We weten dat een belangrijk aandeel in het probleem de bevolkingsexplosie in de arme wereld is, maar hoe kunnen die een bevolkingspolitiek gaan voeren, die vaak dwars tegen hun cultuur patroon indruist, als zij zelfs niet over de minimale welvaart beschikken die daar een randvoorwaarde voor is.
We weten dat de eigen rijke wereld,die door zijn mateloze consumptie en ongestuurde produktie de hoofdschuldige is voor de uitputting van de grondstoffen en de groei van de vervuiling, alleen door een gezamenlijke krachtsinspanning haar aandeel in die fatale ontwikkeling kan canoren. Maar
die rijke wereld is verdeeld in een krankzinnige bewapening: wedloop en gevangen in een konkurrerende race naar meer consumptie, meer produktie, meer welvaart. En ook hier
En toch, hoe machteloos we ons ook voelen, we kunnen niet lijdzaam afwachten. Verantwoordelijkheid groeit, waar bewust wording groeit en dat is niet door toevallige omstandigheid in scherpe mate in ons land. Vicieuze cirkels moeten doorbroken worden en als de adekuate internationale organisatievormen en bereidheid ontbreken, moeten wij: zorgen dat ze er komen, en moeten we maar in het klein beginnen. Doen wat we doen kunnen en dat tot onze schrik bemerken dat dat veel meer is dan we dachten of misschien wel wilden.
ER in deze context gaat die derde doelstelling van ons veel meer betekenen dan we dachten. We zullen moeten gaan zoeken naar vormen en instrumenten die de samenleving in staat stellen de processen, die ons lot bepalen, in de hand te krijgen. We

zullen onze economische groei onder controle moeten kringen, anders richten en zonodig ombuigen tot evenwichtsmodellen. We zullen ons consumptiepatroon moeten veranderen en do consumptie van een aantal zaken beperken.
We zuilen van verspillingseconomie naar kringloopeconomie moeten gaan en in ons produktieproces grote offers moeten brengen voor de bewaking van het milieu, We zullen de produktie, de wetenschappelijke en bedrijfsresearch, de technologische ontwikkeling dienstbaar moeten maken aan wat we als mensen echt nodig hebben en democratisch moeten vaststellen wat densbeeld, een ander maatschappij beeld, naar andere samenlevingsvormen, waarin we met wat wat
minder gelukkiger kunnen leven.
Kortom, We zullen een maatschappijmodel moeten gaan ontdekken dat nog niet uitgevonden is door welke bestaande ideologie ook, een samenlevingsorganisatie waarin de paradox wordt waargemaakt van enerzijds een onontkoombare grotere concentratie (...) grotere decentralisatie, democratisering en participatie dan thans het geval is.
Ik ben me ervan bewust dat de maatschappij en in casu de politiek hiermee voor een krankzinnige opdracht staat. De geschiedenis van de mensheid kent haar spaarzame momenten, waarop samenlevingen zich radikaal hervormden. Ik ben ervan overtuigd dat zo*n moment weer nadert. De hervormingen, die nu noodzakelijk zijn, zijn wellicht ingrijpender dan ze ooit waren. En terwijl ze vroeger op een enkele uitzondering na warden afgedwongen met geweld, staan we nu voor de opdracht om ze via de stembus tot stand te brengen.
Dames en heren, hiermede zijn we terug op de vraag wat de integratie van da drie doelstellingen van D'66 zou moeten zijn in de derde fase. Dat is met alle kracht te bevorderen dat bij de volgende verkiezingen, of die nu over een jaar zijn of over drie jaar, een regering aan het bewind komt die wezenlijke en structurele hervormingen gaat aanbrengen in onze maatschappelijke economische en politieke orde. Hoewel wij deze doelstelling, gezien de urgentie van die hervormingen, de hoogste prioriteit hebben gegeven, betekent dat geenszins dat wij de vorming van een vooruitstrevende volkspartij zouden zijn vergaten of zouden willen verwaarlozen. Integendeel) beide doelstellingen houden zeer met elkaar verband.
Maar de moeilijkheid bij die afspraak tussen de 3 partijen om te streven naar da totstandbrenging van een vooruitstrevende volkspartij was dat we ons daarvan - in

tegenstelling tot
tot de staatsrechtelijke vernieuwing, die nauwkeurig stond omschreven - een weinig konkreet beeld hadden gevormd.
We waren het over een paar dingen eens.

1. Hij zou tot stand moeten komen, hetzij rechtstreeks, hetzij via een federatief verband.
2. Het zou geen maffe middenpartij worden, maar een die wezenlijks hervormingen beoogt.

3. Het zou meer moeten zijn dan van de drie partijen. Dat wil zeggen,anders kwa vorm en organisatie, anders kwa inhoud. Pluriform - niet dogmatisch - verschillende inspiratiebronnen en ook meer in de zin van het aantal groepen waar die uit voort zou moeten komen.

Dat waren de enige understandings die erover bestonden.
Toen we gingen praten bleek nogal snel dat het een proces van langere adem zou zijn dan we in een zeker naïef optimisme hadden gehoopt. Ik moet zeggen dat we daar ook wel begrip voor kregen omdat het evident is dat de operatie voor de ene partij kwa emoties, geschiedenis en electorale aspekten ingrijpender is dan voor de andere. Er waren nogal flinke verschillen van mening over de methode, waarop het proces zich zou moeten voltrekken, maar er groeide nog een ander inzicht. Een opmerking die Den Uyl een keer tegenover mij maakte toen we het erover hadden en waarin hij zei: ja maakt een vooruitstrevende volkspartij niet op papier, maar door dingen samen te doen. Ik vind dat hij daarin gelijk heeft. Je kunt hem wel op papier maken, maar dan zal het ook papier blijven. En als je iets uil bereiken dan is essentieel dat je leert met elkaar te werken, te leven met eikaars verschillen en geleidelijk in de praktijk nieuwe gezamenlijke inzichten te verwerven.